

รูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของบ้าน วัด โรงเรียน
ในการจัดการปัญหายาเสพติดแนวพุทธของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
The Model and Process to Create Strength of Villages Monasteries
Schools on the Problems Addictive Drug Tackling, a According to
Buddhism in the Northeastern Region

จรัส สีกา และคณะ*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษารูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็ง ในการจัดการปัญหายาเสพติด ตามหลักพระพุทธศาสนาของบ้าน วัด โรงเรียน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่องรูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของบ้าน วัด โรงเรียนในการจัดการปัญหายาเสพติด แนวพุทธของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การ วิเคราะห์ข้อมูลแบบวิธีพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหายาเสพติดตามหลักพระพุทธ ศาสนาของบ้าน วัด โรงเรียน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย ๑) การสำรวจและตรวจสอบ ความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมชุมชน รวมถึงอาชีพหลักของชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการสืบค้น ปัญหา ยาเสพติดและมีการคัดแยกผู้ที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ๒) การประชุมผู้นำชุมชนเพื่อหา แนวทางแนวทางการป้องกันยาเสพติดและหามาตรการเพื่อรองรับครอบครัวที่มีผู้ติดยาเสพติด และ ๓) การประกาศ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ดร.นิเทศ สนั่นนารี รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ ขอนแก่น อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, พระมหาธนกร กตปุญโญ อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, ดร.ธีรภัทร โคตรบรรเทา อาจารย์มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และทศพร พรหมเทศ นักวิชาการอิสระ

เป็นข้อตกลงของชุมชนหรือวาระของหมู่บ้าน เพื่อใช้มาตรการหรือกติกาในการรักษาชุมชนให้เข้มแข็ง และห่างไกลยาเสพติด โดยมีหลักอริยสัจ ๔ เป็นกระบวนการในการแก้ปัญหาเสพติด ซึ่งมีรูปแบบดังนี้ ๑) ทุกข์ กำหนดปัญหา (Case) ๒) สมุทัย หาสาเหตุของปัญหา (Cause) ๓) นิโรธ วิธีแก้ปัญหา (Clear) และ ๔) มรรค ลงมือแก้ปัญหา (Crack)

คำสำคัญ: รูปแบบ, กระบวนการ, การสร้างความเข้มแข็ง, การจัดการปัญหาเสพติด, พุทธศาสนา, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Abstract

The purpose of research titled ‘The model and process to create strength of villages-monasteries-schools on the problems addictive drug tackling according to Buddhism in the northeastern region’ is to study the form and process to create the strength on destroying the addictive drug problem following the Buddhist principles of villages, temples and schools in the northeastern Region as being qualitative research by descriptive analysis on the inductive principles.

The result was found that:

The forms and process of the model and process to create strength of villages monasteries-schools on the problems addictive drug tackling according to Buddhism in the northeastern region must be 1) Survey and observation on the life living and environment of community on their main occupations in order to have basic data for seeking the addictive drug problems and for classifying the persons who had behaviors concern with it. 2) The researcher had appointed the people in village for joining the way to protect that problem and find the defensive measure to accept the drug addicted families, And 3) An announcing as being the community’s promise in order to use this measure and treaty protecting the community with strength and farness of addictive drug by four noble truths as being the process of solving that problem as follow; 1. Dukkha to identify problem (case), 2. Samudhaya- origins of suffering (causes), and 3. Nirodha-solving problems (clear) and Magga- take action to solve problems (crack).

Keywords: Forms, Process, Creating Strength, Management the Addictive Drug Problems, Buddhism, The Northeastern Region

๑. บทนำ

ปัญหาสุขภาพเสพติดในสังคมปัจจุบัน เป็นปัญหาที่มีความรุนแรง และเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่จะเข้ามาทำลายความสงบสุขของครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยรวมเป็นภัยมืดที่คุกคามพลโลกอยู่ทุกประเทศ และทุกสังคมโลก เป็นมหากภัยที่ซึ่มลึกอยู่ตลอดเวลา และต่อเนื่องแบบไร้กาลเวลา ก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมามากมาย^๑ เป็นภัยร้ายแรงต่อสุขภาพกาย และสุขภาพจิตส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ บั่นทอนความเจริญของประเทศชาติ เป็นหน้าที่ของทุกหน่วยงานที่จะร่วมกันสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคมและประเทศชาติ รวมถึงเพื่อหารูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของบ้าน วัด โรงเรียนในการจัดการปัญหาสุขภาพเสพติดตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

ในการหารูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อการจัดการปัญหาสุขภาพเสพติด ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา นั้น มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา

ประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)^๒ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ ๕ การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาค เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมนานาชาติป้องกันภัยจากการก่อการร้าย อาชญากรรม ยาเสพติด ทั้งยังมีความสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ ๘^๓ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การวิจัยที่ ๑ คือ การสร้างศักยภาพและความสามารถ เพื่อการพัฒนาสังคม สร้างเสริมองค์ความรู้ให้เป็นพื้นฐานเพื่อความมั่นคงของประเทศ โดยการสร้างความเข้มแข็งของสังคม และสอดคล้องกับกลยุทธ์การวิจัยที่ ๗ คือ การจัดการปัญหาสุขภาพเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และปัญหาของผู้มีอิทธิพล ส่งเสริมความเข้มแข็งและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นและสังคม การพัฒนาเครือข่ายบริหารจัดการปัญหาสุขภาพเสพติด การแก้ปัญหา การป้องกัน การมีส่วนร่วม และการเสริมสร้างความร่วมมือ ความเข้มแข็ง และพัฒนา

^๑ อุทัย กมลศิลป์ และคณะ, “กระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดในศูนย์การศึกษาของระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอหนองพอก ปีการศึกษา ๒๕๕๖”, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐) : หน้า ๖๔.

^๒ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙. แหล่งที่มา : <http://www.geeratutor.com/index.php?mo=14&newsid=413456> [๒๐ มกราคม ๒๕๖๐].

^๓ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙. แหล่งที่มา : <http://www1.nrct.go.th/Contents> [๒๐ มกราคม ๒๕๖๐].

ทรัพยากรมนุษย์ในสังคม และให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง^๔

ดังนั้น ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของปัญหาของยาเสพติด จึงมีความสนใจที่จะวิจัยถึงรูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของบ้าน วัด โรงเรียน ในการจัดการปัญหา ยาเสพติดแนวพุทธ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อเป็นการหารูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการปัญหา ยาเสพติดแนวพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหา ยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาของบ้าน วัด โรงเรียน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหา ยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓. เพื่อสร้างรูปแบบในการจัดการการแก้ปัญหา ยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนา

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)^๕ ผู้วิจัยมุ่งวิจัยถึงรูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของบ้าน วัด โรงเรียน ในการจัดการปัญหา ยาเสพติดแนวพุทธของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมาย โดยการเลือกแบบเจาะจง รวม ๗๕ คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๐ คน พระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป ผู้ปกครอง จำนวน ๑๐ คน เจ้าหน้าที่ตำรวจ จำนวน ๑๐ คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน ๕ คน เจ้าหน้าที่ศูนย์บำบัดยาเสพติด จำนวน ๕ คน เจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและปราบปราม ยาเสพติด (ปปส.) จำนวน ๕ คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน ๑๐ คน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการวิจัย จำนวน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ การจดบันทึกภาคสนาม มาวิเคราะห์ โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ตามหลัก

^๔ บุชราภรณ์ พวงปัญญา, “ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น”, *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐) : หน้า ๑๙๕.

^๕ จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ และคณะ, “การพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรม วัดโพธิ์บ้านโนนทัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : หน้า ๑๔๘.

อุปนิสัยวิธี โดยกำหนดการวิเคราะห์ดังนี้ ๑) จัดหมวดหมู่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้มาทั้งหมด ๒) แยกแยะข้อมูล ในด้านต่างๆ ตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ ๓) เปรียบเทียบข้อมูลลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ๔) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนิสัยวิธี และ ๕) สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผล

๔. สรุปผลการวิจัย

รูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาของบ้าน วัด โรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า การตรวจสอบความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมชุมชน รวมถึงอาชีพหลักของชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการสืบค้นปัญหาเสพติด และมีการคัดแยกผู้มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดติดโดยมีการนัดประชุมผู้นำชุมชน เพื่อหาแนวทางแนวทางการป้องกันยาเสพและหามาตรการเพื่อรองรับครอบครัวที่มีผู้ติดยาเสพติด โดยประกาศข้อตกลงของชุมชนหรือวาระของหมู่บ้าน ใช้มาตรการหรือกติกาในการรักษาชุมชนให้เข้มแข็ง และห่างไกลยาเสพติด ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานป้องกันและ

ปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติที่กำหนดแผนงาน ๙ ขั้นตอนเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพของชุมชน^๖ ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ สืบสภาพชุมชน ขั้นตอนที่ ๒ พบปะแกนนำ/ผู้นำธรรมชาติ ขั้นตอนที่ ๓ ประกาศวาระหมู่บ้าน/ชุมชน ขั้นตอนที่ ๔ รมรงค์ประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนที่ ๕ คัดแยกผู้มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ขั้นตอนที่ ๖ แนวทางการป้องกันยาเสพติด ขั้นตอนที่ ๗ การรับรองครัวเรือน ขั้นตอนที่ ๘ ใช้มาตรการทางสังคม และขั้นตอนที่ ๙ รักษาสถานะชุมชนเข้มแข็ง

๕. อภิปรายผลการวิจัย

การสร้างความเข้มแข็งในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ตามหลักพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการของชุมชน ควรนำหลักอริยสัจ ๔ เป็นกระบวนการแก้ปัญหาทุกอย่าง โดยเฉพาะในการแก้ปัญหาปัญหายาเสพติด โดยมีรูปแบบดังนี้ ขั้นที่ ๑ ทุกข์ ขั้นตัวปัญหา (Case) ขั้นที่ ๒ สมุทัย ขั้นสาเหตุของปัญหา (Cause) ขั้นที่ ๓ นิโรธ ขั้นดับปัญหาหรือหมดปัญหา (Clear) และขั้นที่ ๔ มรรค ขั้นลงมือแก้ปัญหา (Crack) ซึ่งสอดคล้องกับ รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ^๗ ได้วิจัยเรื่องกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

^๖ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, คู่มือการจัดกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๒๐ มกราคม ๒๕๖๐].

^๗ รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ, “กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในหมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอต๋อยสะแกckett จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

ด้วยหลักพุทธธรรมในหมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการค้นหาปัญหาและแก้ปัญหาหายาเสพติดของชุมชน โดยเน้นหลักประโยชน์ ๓ ประการคือ หลักประโยชน์ในชาตินี้ (ทฤษฎีธรรมมีกัตลประโยชน์) โดยเน้นให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม รู้จักการแสวงหาทรัพย์ การเก็บรักษาทรัพย์อย่างถูกวิธี หลักประโยชน์ในชาติหน้า (สัมปรายิกัตลประโยชน์) คือการปฏิบัติตนเหมาะสมตามหลักศีลธรรม เชื้อกฏแห่งการทำดีทำชั่วและหลักประโยชน์อย่างยิ่ง คือ การดำรงตนอย่างสงบสุข ด้วยปัญญาไตร่ตรอง มีสติเท่าทันความทุกข์เพราะโลก โกรธหรือหลง สิ่งที่สำคัญซึ่งเป็นหัวใจการดำเนินงานป้องกันแก้ไขปัญหาสารเสพติดของบ้านป่าไผ่สำเร็จผลได้เพราะการที่คนในชุมชนปฏิบัติตนอยู่ในหลักธรรมไตรสิกขา คือ ด้รรักษาศีล ด้รเจริญสมาธิ และด้รเจริญปัญญา และสอดคล้องกับอุทัย กมลศิลป์ และคณะ^๕ ที่ทำวิจัยเรื่องกระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด ในศูนย์การศึกษาอนุเคราะห์ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนองพอก ปีการศึกษา ๒๕๕๖ ผลการวิจัยพบว่า ชั้นวิเคราะห์สถานการณ์ สภาพปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดเกิดจากความต้องการทดลองของเด็ก

ผู้ปกครองไม่ยอมรับความจริงที่ลูกของตนติดยาเสพติด พฤติกรรมการชอบเลียนแบบดาราหรือสื่อตามโฆษณาต่างๆ การคบเพื่อน ปัญหาความแตกแยกของครอบครัว การถูกหลอกหลวงสภาพแวดล้อม และสภาพเศรษฐกิจในครอบครัว ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลลูก ยุทธศาสตร์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด ประกอบด้วย ๑) การป้องกัน ๒) การปราบปราม และ ๓) การบำบัดดูแลและช่วยเหลือ

๖. ข้อเสนอแนะ

๑. ควรจะทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับการทำความเข้าใจระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาหายาเสพติดตามหลักพุทธจริยศาสตร์

๒. ควรทำวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เกี่ยวกับเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาหายาเสพติดตามหลักพุทธจริยศาสตร์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

๓. ควรทำวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาหายาเสพติดตามหลักพุทธจริยศาสตร์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

^๕ อุทัย กมลศิลป์และคณะ, “กระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด ในศูนย์การศึกษาอนุเคราะห์และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนองพอก ปีการศึกษา ๒๕๕๖”, *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐) : หน้า ๖๙.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. **คู่มือการจัดกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕.

(๒) วารสาร :

จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์ และคณะ. “การพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรม วัดโพธิ์บ้านโนนทัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๙).

บุษราภรณ์ พวงปัญญา. “ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น”. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐).

อุทัย กมลศิลป์ และคณะ, “กระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด ในศูนย์การศึกษาอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอหนองพอก ปีการศึกษา ๒๕๕๖”. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐) : หน้า ๖๔.

(๓) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ. “กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในหมู่บ้าน ป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัย พุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙**. แหล่งที่มา : <http://www.geeratutor.com/index.php?mo=14&newsid=413456> [๒๐ มกราคม ๒๕๖๐].

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. **นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙**. แหล่งที่มา : <http://www1.nrct.go.th/Contents> [๒๐ มกราคม ๒๕๖๐].

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. **คู่มือการจัดกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด**. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๒๐ มกราคม ๒๕๖๐].

